

היום נלמד בעזרת ה'

סנהדרין דף עג

משנה: ואלו הן שמצילין אותן בנפשן: מותר להרוג אותם כדי שלא יעשו עבירה.

ואחר הזכר: הרודף אחר זכר לשכב איתו.

אבל הרודף אחר בהמה: לשכב איתה, או הרוצה לעבוד עבודה זרה, או לחלל שבת. לא הורגים אותו כדי שלא יעשה את העבירה, וכל שכן הרוצה לעשות שאר עבירות. כי דין זה נאמר דווקא בעבירה שהיא ערוה ויש בה פגם ובזיון לנרדף, כגון זכר או נערה המאורסה (וכן שאר עריות וכפי שיתבאר בגמרא). וכן נאמר דין זה ברוצח הרודף להרוג את חברו.

גמרא: תנו רבנן - מניין לרודף אחר חברו להרגו שניתן להצילו בנפשו? תלמוד לומר "לא תעמוד על דם רעך".

קושיא: והא להכי הוא דאתא וכו': וכי הפסוק בא בשביל כך? הרי הוא נצרך ללמד על הרואה את חברו טובע בנהר וכדומה שהוא חייב להצילו. (ואי אפשר ללמוד משם לכאן. כי שם הוא מציל אותו בלי להרוג יהודי, ואילו כאן הוא מציל אותו על ידי הריגת יהודי אחר).

תירוץ: אין הכי נמי. ואלא וכו': אכן לא לומדים מהפסוק הנ"ל. אלא לומדים בקל וחומר מנערה המאורסה. ששם האונס אותה רק פוגם בה אך לא הורג אותה, וקל וחומר להורג את חברו.

קושיא: וכי עונשין מן הדין? הרי אין מענישים על פי לימוד של 'קל וחומר'. (הטעם, כי אדם יכול לדון קל וחומר בעצמו).

תירוץ: דבי רבי תנא, הקישא הוא וכו': באמת לא לומדים מנערה המאורסה בקל וחומר, אלא לומדים ממנה 'בהיקש'. ומלימוד בהיקש מענישים. (כי אדם לא יכול לדון היקש מעצמו וזה נחשב כמפורש בפסוק).

נאמר בנערה המאורסה "כִּי כָאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רַעְהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ בֶּן הַדָּבָר הַזֶּה". יש כאן היקש בין רוצח לנערה המאורסה. והרי לכאורה מה רוצח מלמד אותנו לנערה המאורסה? אלא 'הרי זה בא ללמד ונמצא למד' כלומר להיפך, התורה באה ללמד אותנו דין ברוצח מנערה המאורסה. כמו שנערה המאורסה מותר להצילה בנפשו של האונס, כך את הנרצח מותר להציל בנפשו של הרוצח.

ונערה מאורסה גופה מנלן? שמותר להציל אותה בנפשו של האונס. והתשובה - כדתנא דבי ר' ישמעאל. נאמר "ואין מושיע לה" ללמד שאם יש מישהו שיכול להושיע אותה הוא יכול לעשות זאת בכל צורה אפילו להרוג את האונס.

גופא. מניין לרואה את חברו וכו': הגמרא חוזרת לגוף הדברים שהובאו לעיל.

קושיא: **והא מהכא נפקא וכו':** וכי לומדים זאת מכאן? הרי למדים זאת מפסוק אחר. וכפי שכתוב בברייתא, מנין שאנו מצווים על 'אבידת גופו' כלומר להציל את גופו של אדם כגון הטובע בנהר? תלמוד לומר בענין השבת אבידה "והשבותו לו" תשיב את גופו לעצמו.

תירוץ: **אי מהתם הוה אמינא וכו':** מהפסוק "והשבותו לו" היינו חושבים שהוא מחוייב דוקא להציל בעצמו אך לא לשכור פועלים. ועל כך מלמד "לא תעמוד על דם רעך" שלא תעמוד אלא תחפש את כל האפשרויות שאתה יכול להציל את רעך.

*

תנו רבנן. אחד הרודף אחר חברו להורגו וכו', ואחר חייבי מיתות ב"ד, ואחר חייבי כריתות: כלומר לאנוס אישה שאסורה עליו במיתת ב"ד או בכרת, מותר להרוג אותו.

אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, אין מצילין אותן בנפשו: כהן גדול שרודף אחרי אלמנה לאנוס אותה, אסור להרוג אותו. בגלל שהיא אסורה עליו רק בלאו. וכן כהן הדיוט שרודף אחרי גרושה.

נעבדה בה עבירה אין מצילין אותה בנפשו: אם הרודף כבר אנס את האשה לא הורגים אותו, כי הוא כבר פגם אותה.

יש לה מושיע אין מצילין אותה בנפשו: אם יש לה אפשרות אחרת להינצל ממנו, לא הורגים אותו.

רבי יהודה אומר אף האומרת הניחו לו שלא יהרגנה: אם היא אומרת לרודפים אחרי הרודף שיעזבו אותו, כי היא מפחדת שהוא יהרוג אותה לפני שהם יגיעו אליו. לא מצילים אותה. (והטעם יתבאר לקמן).

עד כאן הברייתא. והגמרא מבארת -

מנא הני מילי? אמר קרא וכו': מהיכן לומדים זאת? מהפסוק **"וְלַנְעָרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר, אֵין (לנער) לַנְעָרָה חֶטָא מוֹת"**. החלק השני של הפסוק מיותר לדרשה. וכך דורשים.

בתורה הכתיב הוא 'נער' והקרי הוא 'נערה'. ולכן 'נער' מלמד על הרודף אחר הזכר. 'נערה' על הרודף אחר נערה המאורסה. 'חטא' על הרודף אחר חייבי כריתות. 'מוֹת' על הרודף אחר חייבי מיתות ב"ד.

כל הני למה וכו': הגמרא מבארת מדוע אי אפשר ללמוד אחד מהשני וצריך לכל אחד לימוד מיוחד.

כי אם היה כתוב רק 'נער' ללמד על משכב זכור, היינו חושבים שדוקא בזה מותר להרוג את הרודף, כי אין דרכו של זכר להיבעל וזה בזיון ובושה גדולה בשבילו. אבל נערה המאורסה שדרכה בכך, יהיה אסור להרוג את הרודף. ולכן כתוב גם 'נערה'.

ואם היה כתוב רק 'נערה', היינו חושבים שדוקא בנערה המאורסה מותר להרוג כי הוא פוגם אותה ומגנה אותה על החתן שלה. אבל זכר שלא שייך בו פגימה, יהיה אסור להורגו. ולכן צריך את שניהם.

ואי כתב רחמנא הני וכו': ואם היה כתוב רק את שניהם, היינו חושבים שדוקא בהם מותר להורגו, כי זכר אין זה דרכו כנ"ל ובנערה הוא פוגם אותה כנ"ל. אבל בשאר עריות שזה דרכם בכך והוא גם לא כל כך פוגם אותם, לא. (כי דוקא ארוסה בתולה שחביבה על הארוס, ובאמצע ההמתנה לחתונה היא נפגמת, זהו פגם גדול). ולכן צריך לכתוב גם 'חטא' ללמד על חייבי כריתות שמותר להורגו (כלומר כשהוא רודף אחר אשה האסורה לו בכרת).

ואם היה כתוב רק 'חטא', היינו חושבים שאפילו בחייבי לאוין מותר להורגו (כלומר כשהוא רודף אחר אשה האסורה לו בלאו). ולכן כתוב 'מוֹת' ללמד שדוקא כשיש באיסור הזה מיתה הורגים אותו, ולא כשיש באיסור הזה רק לאו.

ואם היה כתוב רק 'מות', היינו חושבים שדוקא בחייבי מיתות מותר להורגו ולא בחייבי כריתות, ולכן צריך גם את 'חטא'.

קושיא: ולכתוב **רחמנא חטא מות וכו'**: היה מספיק לכתוב רק 'חטא מות' והיינו כבר יודעים את הכל. כי משכב זכר ונערה מהארוסה נכללים בהם. ומדוע צריך את 'נער' ו'נערה'?

תירוץ: **אין הכי נמי וכו'**: אכן כן. ואת 'נער' ו'נערה' צריך לדברים הבאים. אחד בשביל למעט את הרודף לעבוד עבודה זרה שלא הורגים אותו. (ושלא כדעת רשב"י הסובר שלומדים ע"ז מעריות בקל וחומר ומותר להרוג את הרודף אחר ע"ז). והשני למעט הרודף אחר בהמה לשכב איתה שלא הורגים אותו. (למרות שהדבר דומה לעריות).

(ושבת' נכתבה כאן בחינם, כי לא צריך בשבילה מיעוט. רש"י).

ולר"ש בן יוחי וכו': ולדעת רשב"י שהרודף אחר ע"ז כן מותר להצילו בנפשו, מדוע צריך את נער ונערה? התשובה - אחד למעט בהמה כנ"ל. והשני למעט הרודף לחלל שבת. כי היה מקום לומר שנלמד שבת בגזירה שוה מע"ז (שבשניהם נאמר לשון "חילול" בפסוק).

שאלה: **ולרבי אלעזר ברבי שמעון:** ולדעת רבי אלעזר בר"ש שגם מחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו, כי לומדים שבת מע"ז, מדוע צריך את נער ונערה? והתשובה - 'נער' למעט בהמה כנ"ל. ו'נערה' באמת אינה באה למעט כלום. כי אגב שהיה צריך לכתוב 'נער' למעט בהמה, ניתן לנו גם הקרי של 'נערה' משום שהפרשה מדברת על נערה המאורסה. (מהרש"א ברש"י).

*

למדנו לעיל בבבלייתא - רבי יהודה אומר אף האומרת הניחו לו שלא יהרגנה
(לא מצילים אותה בנפשו):

במאי קמיפלגי: במה נחלקו רבנן ורבי יהודה בבבלייתא?

אמר רבא: מחלוקתם היא במקרה שהנערה המאורסה מקפדת על פגימתה (= שאינה רוצה לזנות עימו מרצונה. משום שאם היא לא מקפידה על פגימתה לא היו סוברים רבנן שמותר להרוג אותו על שהוא עובר עבירה, שאין זה חמור יותר מע"ז ושבת שלא הורגים אותו), אבל מניחה לו לעשות את רצונו כדי שלא יהרוג

אותה, לדעת רבנן - ההיתר להרוג את הרודף הוא רק בגלל שהתורה הקפידה על פגימתה של הנערה (= שהרי בשאר עבירות שאין בהם פגם לא הותר להרוג), והיא הרי מקפידה. ולדעת רבי יהודה - הטעם שהתורה התירה להרוג את הרודף הוא בגלל שהנערה מוכנה למסור את עצמה למיתה (= שיש צנועות שמעדיפות להיהרג ע"י הרודף ולא להיבעל לו), והתורה התירה להרוג אותו כדי שהוא לא יהרוג אותה, אבל זאת הרי לא מסרה את עצמה למיתה.

קושיא על שיטת רבנן: אמר ליה רב פפא לאביי: מדוע כהן גדול הרודף אחר אלמנה לא הותר להורגו, והרי הוא פוגם אותה, ואם לדעת רבנן התורה הקפידה על פגימתה מדוע לא הותר להורגו?

תירוץ: אמר ליה: התורה הקפידה על פגם גדול, כגון עריות של חייבי כריתות שהם חמורות וחרפתה מרובה, שהוולד ממזר והיא נעשית זונה בבעילתו, אבל כהן גדול הבא על אלמנה אינה נעשית זונה אלא חללה, ואין הוולד ממזר, ועל פגם קטן כזה לא הקפידה התורה.

*

למדנו לעיל (בעמ' הקודם) ש"חטא" אלו חייבי כריתות שמצילים אותם בנפשם:

קושיא: ורמינהו: למדנו במס' כתובות - האונס את אחותו משלם קנס (= האונס נערה חייב לשלם לאביה קנס חמישים כסף, שנאמר "וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לְאָבִי הַנֶּעְרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תְהִי לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא יוּכַל שְׁלָחָהּ כָּל יָמָיו"). וקשה שהרי הוא חייב על אחותו כרת, ואמרנו שעל חייבי כריתות מותר להצילה בנפשו, ונמצא שבשעה שהוא רודף אחרי אחותו לאונסה הוא חייב מיתה, וא"כ מדוע הוא חייב קנס, והרי החייב מיתה פטור מן התשלומים. (מדין 'קים ליה בדבריה מניה' = העמד אותו בדין החמור ממנו, דהיינו במיתה, וכיון שהוא חייב מיתה שהיא יותר חמורה מחיוב ממון לכן הוא פטור מהקנס).

תירוץ: אמרוה רבנן קמיה דרב חסדא: משעת העראה דהיינו מתחילת הביאה כבר אסור להורגו, כיון שהוא כבר עבר את העבירה ולמדנו לעיל שלאחר שנעברה העבירה אסור להורגו, אבל חיוב הקנס חל רק בגמר הביאה שאז הוא מוציא לה את הבתולים, ונמצא שאין שני החיובים באים יחד, ואין בזה את הדין של 'קים ליה בדבריה מניה'.

קושיא: הניחא וכו': התירוץ מובן לסובר ש'העראה' שאסרה התורה בעריות זו נשיקת האבר באותו מקום, ולכן מיד בהעראה זה נחשב שהוא בא עליה ופגם אותה וכבר אין היתר להרוג אותו, ואילו חיוב הקנס חל רק אח"כ בהכנסת עטרה שאז הוא מוציא את בתוליה, ולכן פטור כיון ששני החיובים לא באים יחד. אבל לסובר ש'העראה' זו הכנסת עטרה, ולפני כן אין זה נחשב שהוא בא עליה ומותר להורגו, א"כ נשאר קשה מדוע האונס את אחותו משלם קנס, והרי חיוב המיתה והקנס באים יחד (= שהוא מוציא את בתוליה בשעה שעדיין מותר להורגו) וצריך לפטור אותו מהקנס מדין 'קים ליה בדרכה מיניה'.

תירוץ א: אלא אמר רב חסדא כגון שבא עליה שלא כדרכה ובכך היא כבר נפגמה, ואח"כ חזר ובא עליה כדרכה, ועל הביאה כדרכה אסור להצילה בנפשו כיון שהיא כבר נפגמה בביאה שלא כדרכה, אמנם הוא חייב קנס כיון שהיו לה בתולים ובביאה זו הוא הוציא את בתוליה, ונמצא שחיוב הקנס לא בא יחד עם חיוב המיתה.

תירוץ ב: רבא אמר: המשנה מדברת באופן שהאשה מבקשת שלא יהרגו את הרודף אחריה, כיון שהיא מפחדת שמא הוא יהרוג אותה. וכשיטת רבי יהודה שסבר שכשהאשה מבקשת אסור להצילה בנפשו, ולכך נשאר עליו החיוב קנס.